

Ὁρθόδοξος Ἐνημέρωσις

«Ἐντολή γάρ Κυρίου μὴ σιωπᾶν ἐν καιρῷ κινδυνευούσης Πίστεως. Λάλει γάρ, φησί, καὶ μὴ σιώπα... Διὰ τοῦτο καὶ γὼ ὁ τάλας, δεδοικὼς τὸ Κριτήριον, λαλῶ».

(Ὁσ. Θεοδώρου Στουδίτου, PG 99, 1321)

■ «Τὸ δόγμα δὲν σχετικοποιεῖται»

Ἡ αἵρεσις τοῦ Filioque στὶς ἡμέρες μας*

«Μία ἀπυθμένον θάβους αἵρεσις»

Ἡ **Λατινικὴ** προσθήκη τοῦ **Filioque** (**Φιλιόκβε**) στοῦ Σύμβολο τῆς Πίστεως ἦταν ἀνέκαθεν γιὰ τὴν Ἐκκλησία μία μεγάλη αἵρεσις.

Μεγάλοι Πατέρες, ὅπως ὁ Μέγας Φῶτιος, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ Ἅγιος Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, καθὼς καὶ μεγάλες Σύνοδοι, τὴν ἔχουν καταδικάσει ἀπεριφράστως.

Φιλιόκβε σημαίνει, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται **καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ**, ἐνῶ ἡ πίστις τῆς Ἐκκλησίας εἶναι, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς (μόνον).

Ἡ διδασκαλία τοῦ **Φιλιόκβε** εἶναι προφανῆς διαστρέβλωσις τῆς πίστεως περὶ τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ συνεπάγεται **ἀνατροπὴ ὅλης τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀκύρωσι τῆς σωτηρίας**.

Οἱ Λατινόφρονες τῆς Παλαιολόγειας περιόδου προσπάθησαν νὰ δικαιολογήσουν τὸ **Φιλιόκβε**, ὡς μία θεολογικῶς νόμιμη ἔκφρασις τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως.

Υποστήριξαν, ὅτι στοῦ δόγμα τοῦ **Φιλιόκβε** οἱ προθέσεις **ἐκ καὶ διὰ** εἶναι ταυτόσημες· ἐπομένως τὸ **ἐκ τοῦ Υἱοῦ** σημαίνει **διὰ τοῦ Υἱοῦ**, κάτι τὸ ὁποῖο συναντᾶται σὲ ὠρισμένα πατερικὰ κείμενα (Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής).

Οἱ ἅγιοι Πατέρες ὁμως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς κ.ἄ.), ἐρμηνεύοντας σωστὰ τοὺς παλαιότερους

Ἁγίους, ἔδειξαν, ὅτι μία τέτοια ταύτισις μπορεῖ νὰ ἰσχύη μόνο κατὰ τὴν οἰκονομικὴ φανέρωσι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὃχι ὅμως καὶ κατὰ τὴν αἰδίο ἐκπόρευσί του.

Κατεδίκασαν ἔτσι τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Λατινοφρόνων, ὡς συνηγορία ὑπὲρ τοῦ λατινικοῦ **Φιλιόκβε**.

Ἡ ταύτισις τῶν προθέσεων **ἐκ** καὶ **διὰ**, ὡσάκις ὁμιλοῦμε περὶ τῆς ὑποστατικῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, συγχέει τὰ ὑποστατικά μὲ τὰ φυσικὰ ιδιώματα τῶν θείων Προσώπων, τὴν Θεολογία καὶ τὴν Οἰκονομία.

* * *

Στὸ πρόσφατο παρελθὸν εἶχε γίνεи μία προσπάθεια τῶν ρωμαιοκαθολικῶν θεολόγων νὰ παρουσιάσουν τὴν καὶ **ἐκ τοῦ Υἱοῦ** ἐκπόρευσι (τὸ **Φιλιόκβε**), ὡς ἰσότιμη ἔκφρασι μὲ τὴν **ἐκ τοῦ Πατρὸς** ἐκπόρευσι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. **Εἶναι** ἡ λεγομένη Clarification τοῦ Βατικανοῦ (1995).

Καταλυτικὴ ὅμως ὑπῆρξε ἡ Ὁρθοδοξότατη ἀναιρετικὴ ἀπάντησις τοῦ Γάλλου θεολόγου Jean-Claude Larchet μὲ τὸ ἄρθρο του «La Question du “Filioque”» στὸ περιοδικὸ Le Messager Orthodoxe¹.

Ἡ θεωρία τῆς Clarification, ἐμφανῶς ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν θεολογικὴ νοοτροπία τῶν Λατινοφρόνων, δηλαδὴ τὴν διάθεσι νὰ ἐπιτευχθῇ μία ἔνωσις Ὁρθοδόξων καὶ Λατίνων μὲ κάποιες ὑποχωρήσεις ἢ ἐπανερμηνεῖς, βρῆκε ἀπήχησι καὶ σὲ κάποιους Ὁρθοδόξους θεολόγους ποὺ τὴν ὑποστήριξαν². **Μὲ** ἄρθρο μας, δημοσιευμένο στὸ περιοδικὸ Παρακαταθήκη³, παρουσιάσαμε τὴν σύγχρονη ρωμαιοκαθολικὴ Clarification, ὡς κατ' οὐσίαν σύστοιχη μὲ τὸ κλασικὸ λατινικὸ **Filioque**.

Ἄλλωστε ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ἐλέγχοντας τὸ λατινικὸ **Φιλιόκβε** καὶ τοὺς Λατινόφρονες τῆς ἐποχῆς του, γράφει:

«Μὲ ποιὸν τρόπο ἔτσι ξαφνικὰ μᾶς ἐμφανίσθηκαν ὀρθόδοξοι, αὐτοὶ ποὺ ἀπὸ τόσους πατέρες καὶ διδασκάλους κρίθηκαν, ὅτι εἶναι αἰρετικοί; **Ποιός** τοὺς ἔκανε τόσο εὐκόλα ὀρθοδόξους; **Ἄν** θέλῃς νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, τὸ χρῆμα καὶ τὰ κέρδη σου. **Ἡ** καλλίτερα, τὸ χρῆμα ἐκείνους μὲν δὲν τοὺς ἔκανε ὀρθοδόξους, ἐσένα ὅμως σὲ ἔκανε ὁμοίό τους καὶ σὲ ἔστειλε στὴν αἵρεσι. **Ἄν** πάλι λέγει [ὁ Λατινόφρων], ὅτι πρέπει νὰ ἐπινοήσουμε μία πρότασι ποὺ νὰ συμβιβάζῃ τὰ δόγματα καὶ ἔτσι νὰ ἐνωθοῦμε [μὲ τοὺς Λατίνους] καὶ νὰ τοὺς κερδίσουμε, ... ὅμως τὸ νὰ βρεθῇ μία ἐνδιάμεση λέξις ποὺ ὁμωνύμως θὰ σημαίνει καὶ τὰ δύο

δόγματα, εἶναι ἐνδεχόμενο· ἀλλὰ δόγμα ἐνδιάμεσο δύο ἀντιθέτων δογμάτων περὶ τοῦ ἰδίου πράγματος, εἶναι ἀδύνατον [νὰ εὐρεθῇ]»⁴.

* * *

Ὁ λαϊκὸς Οἰκουμενισμὸς στὶς ἡμέρες μας ἔχει ἐπηρεάσει τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς, ὥστε εὐρισκόμενοι αὐτοὶ σὲ Ὁρθόδοξο περιβάλλον νὰ ἐκφωνοῦν τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως χωρὶς τὸ **Φιλιόκβε**. Ταυτόχρονα ὅμως ἔχει ἀμβλύνει καὶ τὸ Ὁρθόδοξο αἰσθητήριο ἀπέναντι στοῦ **Φιλιόκβε**, ὡσὰν νὰ πρόκειται γιὰ ἀσήμαντη διαφορὰ, ἢ ὁποῖα δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔνωσι τῶν δύο πλευρῶν.

Ὅμως οἱ Ἅγιοι Πατέρες, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν, ὅτι τὸ δόγμα δὲν **σχετικοποιεῖται**, ἀλλὰ παραμένει ἀναλλοίωτος ὁδοδείκτης πρὸς τὴν Ἀλήθεια καὶ τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρία, μᾶς πληροφοροῦν, ὅτι τὸ **Φιλιόκβε** εἶναι **μία ἀπυθμένον βάθους αἵρεσις**, διαστρέβλωσις τῆς ἀποστολικῆς πίστεως.

Σύμφωνα μὲ τὴν σαφεστάτη ρῆσι τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἡ αἵρεσις τοῦ **Filioque** εἶναι «τὰ βαθέα τοῦ σατανᾶ, τὰ τοῦ πονηροῦ μυστήρια»⁵, λόγῳ τῆς ὁποίας οὐδέποτε οἱ Ὁρθόδοξοι θὰ δεχθοῦμε σὲ κοινωνία τοὺς Λατίνους, ὅσο αὐτοὶ θὰ ἐπιμένουν νὰ ὁμολογοῦν τὸ **Filioque**. **Δηλαδή** καὶ μόνο τὸ **Filioque** ἀρκεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔνωσι τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν μὲ τὴν Ἐκκλησία.

Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ὁ Ἅγιος Σωφρόνιος τοῦ Ἑσσεξ γράφει:

«Μοῦ φαίνεται ἐντελῶς ἀπαραίτητο νὰ μὴν παραμερίσουμε καὶ νὰ μὴν ἰσοπεδώσουμε τὶς διαφορὲς μας στοῦ δογματικὸ ἐπίπεδο, ἀλλὰ πραγματικὰ νὰ τὶς ἐξηγήσουμε σὲ βάθος καὶ μάλιστα νὰ τὶς τονίσουμε, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ καθαρίσουμε τὴν ὁδὸ καὶ νὰ παραμερίσουμε τὴ μὴ παραγωγικὴ ἀπώλεια χρόνου σὲ “οἰκουμενιστικὲς δραστηριότητες”»⁶. **Καὶ πιὸ συγκεκριμένα: **«Τὸ ὀρθόδοξο δόγμα γιὰ τὴν ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος “μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς” ἀποτελεῖ γιὰ μένα τέτοιας βαρύτητας ἀλήθεια, ὥστε, ἂν τώρα ὁποιαδήποτε σύνοδος (Οἰκουμενικὴ) διατύπωνε τὴ συμφωνία μὲ τὴ ρωμαιοκαθολικὴ θεωρία, δὲν θὰ ἔβρισκα μέσα μου τὴ δύναμη νὰ δεχθῶ τέτοια σύνοδο»⁷.****

Αὐτὰ μᾶς πείθουν ὅτι καὶ σύγχρονες παράδοξες κινήσεις, οἱ ὁποῖες εἴτε ὡς «λάθος» κατὰ τὴν ἐκφώνησι τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως εἴτε ὡς προγραμματισμένη ἐκφώνησι τοῦ **Φιλιόκβε** ἀπὸ ἑτεροδόξους σὲ χῶρο καὶ ναὸ Ὁρθόδοξο, δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν.

Ἡ ὁρθὴ προσέγγισις τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, πού θὰ ἀποβλέπη στήν ἐπιστροφή τους στήν Ὁρθοδοξία τῆς πίστεως καὶ τῆς ζωῆς, θὰ ἀπαιτήσῃ τὴν καταδίκη καὶ τοῦ *Filioque* καὶ τῆς ὁποιασδήποτε μορφῆς Clarification.

(*) Περιοδ. «Ὁ Ὅσιος Γρηγόριος», ἀριθμ. 48/2023, περίοδος Β΄, σελ. 166-170. • **Ε**πιμέλ. ἡμετ.

1. Περιοδ. «Le Messenger Orthodoxe», Ν° 129, II-1997.

2. Περιοδ. «Ἐκκλησία», ἔτος ΠΓ΄, ἀριθμ. 9/Οκτώβριος 2006, Ἀθῆναι, σελ. 744.

3. Περιοδ. «Παρακαταθήκη», ἀριθμ. 52/2007.

4. Δοσιθέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, Τόμος ἀγάπης κατὰ Λατίνων, 1698, σελ. 584, στ. 3-14.

5. Αγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Ἄπαντα τὰ Ἔργα, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1981, «Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», Λόγος Α΄, σελ. 74.

6. Αγ. Σωφρονίου τοῦ Ἀθωνίτου, Πνευματικὰ Κεφάλαια, ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Ἑσσεξ Ἀγγλίας 2021, σελ. 226.

7. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 100.